

УДК 1(091) (5752)

Токоев А.А.*к.б.н., доц. Кырг.-Узбек. Межд. универ. им. Б.Сыдыкова, Кыргызская Республика***Токоева Г.А.***к.филос.н., доцент Ошского государственного университета, Кыргызская Республика***Аматова Г.У.***к.филос.н., доцент Ошского государственного университета, Кыргызская Республика*

КЫРГЫЗ ЭЛИНИН АЯЛДАРГА БОЛГОН МАМИЛЕСИНИН МАКАЛ-ЛАКАПТАРДА ЧАГЫЛДЫРЫЛЫШЫ

Изилдөөнүн предмети катары кыргыз оозеки чыгармаларындагы аялдар маселеси, алардын үй-бүлөдөгү жана коомдогу орду боюнча айтылган макал-лакаптар тандалып алынды. Изилдөөнүн максаты аялзатынын социалдык-саясий ишмердүүлүгүн, коомдогу ордун, жаш муундарды тарбиялоодогу ролунун маанисин ачып берүү кыргыздардын аялдарга болгон мамилесинин оозеки чыгармачылыкта чагылдырылышын белгилөө. Изилдөөнүн усулдары анализ, синтез, салыштыруу, сыпаттоо жана жалпылоо методдоруна негизделет. Алынган жыйынтыктарда кыргыздардын элдик акылынын борбордук таянычын алып жүргөн макал-лакаптар байыркы мезгилде жаралса да, азыркы жаңылануу доорунда да эскирбестен, жыл өткөн сайын жаңы күчкө ээ болуп, алардын тарбиялык мааниси улам барган сайын артууда. Ошондуктан, аларды ар бир адам өз турмушунда пайдалана билүүсү максатка ылайыктуу. Изилдөөнүн илимий баалуугу элибиздин маданий мурастарын терең үйрөнүү маданиятыбыздын өнүгүшүнө, руханий байлыгыбыздын байышына негиз болот. Ошондой эле, аял затына тиешелүү маселелерди кароодо аларга кайрылуу жакшы натыйжаларды берет. Себеби, макал-лакаптарда аялдардын коомдогу жана үй-бүлөдөгү орду айкын көрсөтүлүп турат. Практикалык мааниси кыргыз эли өздөрүнүн турмуштук тажрыйбаларынан улам, оозеки чыгармачылыктын бир түрү болгон, макал-лакаптарды жаратышып кийинки урпактарына калтырышкан. Алар элдик даанышмандыкты чагылдыруу менен келечек муундардын акылын өстүрүүдө, ар тараптан тарбия берүүдө, көркөм-эстетикалык табитин калыптандырууда кеңири колдонулуп келген. Макал-лакаптарда берилген аялдардын образдары аркылуу үй-бүлөнүн куту, кыймылдаткыч күчү аял экендиги, коомдун алга жылуусундагы тенденциясы аялдардын баа жеткис зор эмгегинин натыйжасы экендиги каралып, сүйүүнүн көркү, сулуулуктун, назиктиктин жана энелик мээримдин улуулугу аял затына таандык экендиги белгиленди. Алынган жыйынтыктар бүгүнкү күндө маданий мурастарыбыз болгон элдик оозеки чыгармаларды, аларда берилген ата бабаларыбыздын үй-бүлө күтүүдөгү, бала тарбиялоодогу тажырыйбаларын пайдалана алсак, үй-бүлөнүн туруктуулугунун сакталышына мүмкүндүк жаралары каралды. Бул тема боюнча келечектеги изилдөөлөрдө ата-бабалар калтырып кеткен бай мурастарды терең үйрөнүү менен маданиятыбыздын өнүгүшүнө, руханий байлыгыбыздын байышына негиз болот. Ошондой эле, келечектеги изилдөөлөрдө аялдардын коомдогу жана үй-бүлөдөгү орду айкын көрсөтүлүш керек.

Негизги сөздөр: макал –лакаптар; этика; эстетика; маданият; адеп; концепт; фольклор; оозеки чыгармалар; маданий мурас; үй-бүлө; коом; уламыштар; легендалар; элдик ырлар; жомоктор; элдик тарбия.

ОТРАЖЕНИЕ ОТНОШЕНИЯ КЫРГЫЗСКОГО НАРОДА К ЖЕНЩИНЕ В ПОСЛОВИЦАХ И ПОГОВОРКАХ

В качестве предмета исследования были выбраны пословицы и в кыргызских устных произведениях о женщине, ее месте в семье и обществе. Цель исследования - выявить значение общественно-политической активности женщин, их место в обществе, роль в воспитании подрастающего поколения, установить выражение кыргызского отношения к женщинам в устном творчестве. Методы исследования основаны на методах анализа, синтеза, сравнения, описания и обобщения. Согласно полученным результатам, пословицы, являющиеся центральной опорой сознания кыргызов, были созданы в древности, но не устаревают и в современности, с каждым годом обретают новую силу, возрастает их воспитательное значение. все больше и больше. Поэтому каждый может использовать их в своей жизни. Научная ценность исследования заключается в том, что глубокое изучение культурного наследия нашего народа является основой развития культуры и обогащения духовного богатства. Также при решении вопросов, связанных с женщинами, обращение к ним дает хорошие результаты. Причина в том, что в пословицах ясно указано место женщины в обществе и семье. Практическое значение: кыргызы в силу своего жизненного опыта создали

пословицы и оставили их следующим поколениям, что являлось формой устного творчества. Они широко использовались для отражения народной мудрости, для развития сознания будущих поколений, для всестороннего воспитания, формирования художественно-эстетического вкуса. Через образы женщин представленные в пословицах считалось, что женщины являются костяком и движущей силой семьи, что тенденция прогресса общества есть результат неоценимого труда женщин, и отмечалось, что величие любви, красота, нежность и материнская любовь принадлежат женщинам. Полученные результаты: если использовать народные устные произведения, являющиеся сегодня культурным наследием, и опыт предков в воспитании семьи и воспитании детей, то считалось возможным сохранить стабильность семьи. Будущие исследования по этой теме заложат основу для развития культуры и обогащения духовного богатства путем глубокого изучения богатого наследия, оставленного нашими предками. Также в будущих исследованиях следует уточнить роль женщины в обществе и семье.

Ключевые слова: пословицы-прозвища; этика; эстетика; культура; манеры; концепция; фольклор; устные произведения; культурное наследие; семья; общество; легенды; легенды; народные песни; сказки; народное воспитание.

ATTITUDES OF KYRGYZ PEOPLE TOWARDS A WOMAN ILLUSTRATED IN KYRGYZ PROVERBS

According to the results, the proverbs, which are the central support of the Kyrgyz people's mind, were created in ancient times, but they do not become obsolete even in the modern age, they gain new strength every year, and their educational value is increasing more and more. Therefore, it is appropriate for everyone to be able to use them in their life. The scientific value of the research is that deep study of the cultural heritage of our people is the basis for the development of our culture and the enrichment of our spiritual wealth. Also, when dealing with issues related to women, turning to them gives good results. The reason is that the place of women in society and family is clearly indicated in proverbs; Practical meaning The Kyrgyz people, due to their life experiences, created proverbs and left them to the next generations, which were a form of oral creativity. They have been widely used to reflect folk wisdom, to develop the minds of future generations, to provide education in all aspects, and to shape artistic and aesthetic taste. Through the images of women presented in proverbs, it was considered that women are the backbone and driving force of the family, that the trend of society's progress is the result of the invaluable work of women, and it was noted that the greatness of love, beauty, tenderness and motherly love belong to women. Obtained results If we can use the folk oral works that are our cultural heritage today, and the experiences of our ancestors in raising a family and raising children, it was considered possible to preserve the stability of the family. Future studies on this topic will provide a basis for the development of our culture and the enrichment of our spiritual wealth by deeply learning about the rich heritage left by our ancestors. Also, the role of women in society and the family should be clarified in future studies.

Key words: proverbs - nicknames; ethics; aesthetics; culture; manners; concept; folklore; oral works; cultural heritage; family; society; legends; legends; folk songs; fairy tales; Public education.

Изилдөөнүн актуалдуулугу. Бүгүнкү күндө аялдардын коомдогу жана үй-бүлөдөгү ордун философиялык маселе катары изилдөө мезгил талабы. Анткени, аялдардын социалдык-саясий ишмердүүлүгүн, коомдогу ордун, жаш муундарды тарбиялоодогу ролунун маанисин ачып берүү зарылдыгы пайда болууда. Аялдардын жашоо шарттары коом тарабынан көңүл бурууга жана жакшыртууга муктаж.

Аялдардын социалдык-демографиялык топ катары коомдук-саясий жашоодогу, үй-бүлөлүктү турмуштагы ордун тактап, бул топтун тенденцияларын жана мыйзам ченемдүүлүктөрүн таап, ар тараптуу талдоо жүргүзмөйүнчө, коомдун өзүнүн маңыздык өзгөчөлүктөрүн так аныктоо толугу менен мүмкүн эмес.

Аялдар маселеси адамзат тукумун улоочу жана бала тарбиялоочу милдеттерди аткаруусу менен аныкталып, анын чечилиши социалдык шарттар менен шартталган. Аялдарга болгон мамиле - улуттун коомдогу маданият деңгээлинин, цивилизацияга жетишкендигинин көрсөткүчү болуп саналат.

Изилдөөнүн материалдары жана методдору. Макаланын объектиси катары кыргыз оозеки чыгармачылыгынын бир түрү болгон макал-лакаптардагы аялдардын образдары саналат, предмети катары кыргыз оозеки чыгармаларындагы аялдар маселеси, алардын үй-бүлөдөгү жана коомдогу орду боюнча айтылган макал-лакаптар тандалып алынды. Изилдөө

анализ, синтез, салыштыруу, сыпаттоо жана жалпылоо методдоруна негизделет.

Көчмөн турмушта жашаган кыргыз эли аялдарга өзгөчө маани бергендиги тарыхтан белгилүү. Алар аял затын уйдун куту катары баалашып, сыйлап, урматтап келген. Бул туурасында Гумилев “Байыркы түрктөр” деген эмгегинде төмөндөгүдөй пикирин билдирет: “аялдарга болгон мамиле өтө урматтуу, рыцардык болгон. Баласы боз үйгө киргенде, биринчи энесине, анан атасына жүгүнгөн” [1].

Кыргыздардын аялдарга болгон мамилеси алардын оозеки чыгармаларында кеңири чагылдырылып берилген. Элдик оозеки чыгармалар баарынан мурда жогорку идеялык-көркөмдүк сапаты менен жогору бааланат. Алар аркылуу элдин этикалык жана эстетикалык идеалы жөнүндө сөз кылууга болот. Чыгармалардагы оң образдар элибизге, мамлекетибизге кызмат кылуунун, баатырдыктын, эмгекти сүйгөндүктүн чыныгы үлгүсүн көрсөтүп турат.

Фольклор элдин көркөм чыгармачылыгы экендигин өзгөчө белгилөө менен К. Маркс, Ф. Энгельс алардын тарыхый маанисине көңүл бурушкан. Фольклордук чыгармалар өздөрүнүн айрым мифологиялык, фантастикалык-элементтерине алар ар дайым элдин тарыхы, турмушу менен тыгыз байланышта болорун эскертишкен. Мисалы, уламыштарды, легендаларды, элдик ырларды, жомокторду алып көрсөк, алардан элибиздин басып өткөн жолун, эски доордун издерин көрүүгө болот. Оозеки чырамачылык өзгөчө эзелки замандан эч кандай жазма материалдын сакталып калбаган учурунда зор мааниге ээ болгон.

Кыргыз эли өздөрүнүн турмуштук тажрыйбаларынан улам, оозеки чыгармачылыктын бир түрү болгон, макал-лакаптарды жаратышып кийинки урпактарына калтырышкан. Алар элдик даанышмандыкты чагылдыруу менен, келечек муундардын акылын өстүрүүдө, ар тараптан тарбия берүүдө, көркөм-эстетикалык табитин калыптандырууда кеңири колдонулуп келген. Макал-лакаптардын ар түрдүү маанилүүлүгү түрдүү шарттарда колдонууга ыңгайланган. Алар аркылуу өткөн муундарыбыз чексиз сүйүүнү, кайгыны, таарынычты, кытмырдуу шылдыңды, кордоону, урматтоону, жек көрүүнү билгизе алган. Макал-лакапты колдонуу жазма адабиятта болсун, оозеки сүйлөшүүдө болсун мүнөздүү. Анткени сүйлөгөн же колдонуп жаткан адам жөн эле сөз ортосуна кошуп койбостон, ошол учурдагы шартка карата айтайын деген оюн бекитиш үчүн далил катары келтирген.

Ата-бабалар калтырып кеткен бул бай мурастарды терең үйрөнүү маданиятыбыздын өнүгүшүнө, руханий байлыгыбыздын байышына негиз болот. Ошондой эле, макал-лакаптарда аялдардын коомдогу жана үй-бүлөдөгү орду айкын көрсөтүлүп турат. Мисалы: “Үйдүн көркү аялда”, “Жакшы аял жаман эрди эр кылат, жакшы эрди хан кылат”, “Эрди эр кылган да, кара жер кылган да аял”, “Жакшы катын жаман эрди зор кылат, жаман катын жакшы эрди кор кылат”, “Жакшы болсо катынын – табыла берет акылың, куусаң да кетпейт жакының. Жаман болсо катының – кете берет акылың, чакырсаң (кээде жалынсан) келбейт жакының”, “Жакшы катын жарым ырыс”, “Турмуштун туткасы - аял”, “Кыздын кырк чачы улуу”, “Ургаачынын заты улуу” деген макалдар кыргыздардын аялдарга көрсөткөн ызатынын, сыйурматынын көрсөткүчү десек болот [2]. Жашоо практикабыз да бул макалдардын абдан туура айтылгандыгын айгинелеп отурат.

Жогорудагы макалдардын далили катары кыргыз рухунун туу чокусу болгон “Манас” эпосундагы Манастын жубайы Каныкейди алсак болот. Каныкейдин образы «Манас» эпосундагы аялдардын образдарынын ичинен өзгөчө бөлүнүп турат. Каныкей Манас баатырга дайыма жардам берген, акыл айткан мыкты кеңешчиси. Ал көп учурда Манаска акыл айтып, аны кыйынчылыктардан, айрым мезгилде ажалдан сактап калат. Акылман, айлакер, чечкиндүү жана чыдамкай — мына булар Каныкейдин негизги касиеттери. Ал эне жана өмүрлүк жардын, үлгү зайыптын символу катары берилген. Манасты Манас кылган Каныкей деген ойду эпостогу:

“Хандын кандай болушу,

Хандан эмес - ханышадан”- деген саптардан кездештиребиз [3].

Каныкейдин образында аялдардын асыл сапаттары көркөм чагылган. Эгер Манас ашкан баатыр, кайраткер эр болсо, Каныкей айлакер, токтоо, көрөгөч.. Каныкей Манас «Чоң казатка» жөнөрдө бүт кырк жигитке кийим тигет, гүлазык камдайт. 900 кемпирге жүн тыгтырат, келиндер ийирет, кыздар Каныкейге жардам беришет. Каныкей тиккен кийимдерге ок өтпөйт,

кылыч кеспейт, найза тешпейт. Каныкейдин ишмердигине кенири токтолуу, анын образын терең ачып берүүгө көмөк түзөт, анын уздугу, көрөгөчтүгүн баса сүрөттөйт. Манасчылар Каныкейдин образын бөтөнчө көркөм сүрөттөп, элестүү жандуу кылып жаратышат. С.Каралаевдин вариантында Каныкейдин образы эрдиги, кайраттуулугу жана күчү менен айырмаланган баатырдык образ катары берилет. Ал оор учурларда «өзү чачын төбөсүнө түйүп» алып душмандардын күчү менен жекеме-жеке күрөшөт. Каралаевдин вариантында Каныкей жөнөкөй гана үйдүн ээси болбостон, жоокер, согушчан аял катары берилет. Мындан, “Катын жакшы - эр жакшы, обозгер жакшы - хан жакшы” деген макалдын туура айтылгандыгына күбө болобуз.

Коомдун жашашы, калыптанышы, өнүгүшү, алга жылышы тарбиялоо процесси менен байланышкан. Тарбиялоо турмуштук тажрыйбанын, таанып-билүүнүн натыйжасы, улуу муундардын кийинки урпактарына калтырган жүрүм-турум эрежелердин акыл-ойлордун казынасы. Элдик тарбиянын салттарын, жөнөкөй бирок катуу принциптерди сактаган мыйзамдарын элдик оозеки чыгармачылыктын бай мурасы болгон – макал-лакаптардан кенири учуратабыз.

Кыргыздарда аял затына тиешелүү бардык жакшы сапаттардын болуусунда жаш кезинен алган тарбиясы маанилүү деп санашкан. Ошондуктан элибиз кыздарды тарбиялоодогу эң негизги максат катары – болочоктогу үй-бүлөлүк турмушка даярдоону эсептешкен. Бул мааниде тарбиялык ролду аткарган көптөгөн макалдар белгилүү. Мисалы: “Кыздуу үйдө кыл жатпайт” деп кыздарды тазалыкка үй-бүлөнүн туткасы катары үй тиричилигин алып кетүүдө тыкандыкка тарбиялаган.

“Кызга кырк үйдөн тыюу” деген макалда кыз бүт уруунун намысы катары каралган. Кыз бирөөнүн бүлөсү деп, башка урууга келин болуп барганда өздөрүнүн уруусунун намысына шек келтирбөө максатында аларды бут уруу тарбиялашкан жана кошуна-колондордун да пикирлери четте калган эмес.

Ошондой эле кыргыздарда “Чыккан кыз чийден тышкары” деген макал айтылат. Анда турмушка чыккан кыз бирөөнүн бүлөсү катары саналып, анын турмушуна ата-энеси тууган уруктары кийлигишкен эмес.

Ал эми “Таш түшкөн жеринде оор” деген макалдын маанисин карап көрсөк, турмушка чыккан кыз, барган жеринде бак таап отуруп калыш керек. Кайра уйүнө кайтып келүү уят катары саналган. Бөтөн үй-бүлөгө барган кыз аны өзүнүн чыныгы үй-бүлөсү деп кабыл алып, ысык суугуна чыдап батып кетиши зарыл болгон. Бул мааниде “Дарак бир жерден көгөрөт” деген макалды да кошсок болот. Мында уул, кыздарын үй-бүлө күтүүдө өтө жоопкерчиликтүү болууга тарбиялаган.

Ата салтын туу туткан кыргыз элибиз уул, кыздарына туура, жеткиликтүү тарбия бергендигинен, кыргыз үй-бүлөсү бекем болуп ажырашуу дээрлик болгон эмес. Бүгүнкү күндө да ата мурастарыбыз болгон элдик оозеки чыгармаларды, аларда берилген ата бабаларыбыздын үй-бүлө күтүүдөгү, бала тарбиялоодогу тажырыйбаларын пайдалана алсак, үй-бүлөнүн туруктуулугунун сакталышына мүмкүндүк жаралат.

“Кыз жаманы кыроо, келин жаманы кетпес мээнет” деген макалда кыз мейман, убагы келгенде башка бүлөгө кетет дешип, кызды бул үйдөгү сыйлуу конок катары эсептешип, үй-бүлө мүчөлөрү эркелетип, көңүлүнө кир жугузбай багышкан. Кыздарды өзгөчө мээрим, сүйүү жана ызаттоо менен тарбиялашкан. Көчмөн элдер кыздын болочоктогу жубай, эне боло тургандыгын ар дайым эске тутуп, аларды тарбиялоодо жакшы мамиле кылган, кыздарга кол көтөрүү жана башка инсандык сезимин ызалоочу жазалар колдонулган эмес [2].

Ал эми жогорудагы макалда көрсөтүлгөндөй, кыргыздар келин алууга өзгөчө көңүл бөлүшкөн. Келин алаарда ата-тегин толук сүрүштүрүп, андан кийин куда түшүп барышкан. Келечектеги урпактарынын таза кандуу болуп, уруунун намысын коргогон эр жүрөк баатыр балдардын, акыл эстүү кыздардын төрөлүшүнө эненин ролу чоң экендигин билишкен. “Атасы жамандын бири жаман, энеси жамандын баары жаман”, “Алма сабагынан алыс түшпөйт”, “Энесин көрүп кызын ал, эшигин көрүп төрүнө өт” дешип, айрыкча келин боло турган кыздын энесин карашкан [2]. Тарбиялоо процесинде энеге өтө чоң жоопкерчилик, милдет жүктөлгөн.

Чынында балдар ата энеден тарбияны угуп эмес, көбүнчө көрүп алат. Кыз балага да эне кийген кийиминен тарта, жүргөн турганы, сүйлөгөн сөзү башкаларга жасаган мамилеси менен үлгү боло алат. Энесин көрүп кызы өсүп жетилет.

Ошондой эле “Эне мактаган кызды алба, жеңе мактаган кыздан калба” деген эл арасында айтылган макалды кездештирүүгө болот. Мунун мааниси өз жаманы өлгөнчө билинбейт дегендей энеге кызынын жаман жактары көп эле көрүнө бербейт, жеңе сырттан келген үчүн анын кемчилдиги даана көрүнөт.

Кыргыз элинин үй-бүлөсүнүн маңызы – көп бала күтүү, эркек балдарды үй-бүлөнү камсыздоо үчүн, кыздарды башка уруулар менен жакшы мамиле күтүү үчүн тарбиялоо болгон. “Кыз туулса кырк байтал, уул туулса союл кармаар” дешип, кыз байлык алып келет, уул элин коргогон жоокер болот деп кубанышкан. Ал эми баласыз үй-бүлө бул оор жоготуу катары саналган.

Байыртадан кыргыз элинде аялдардын үй-бүлөдөгү, коомдогу ордуна зор маани берилүү менен өзгөчө энелерди даңазалаган, алар туралуу таамай айтылган макалдар жаралган. Алсак, “Эненин балага болгон сүйүүсү атаныкынан ашык”; “Баарынан күчтүү сүйүү эненин сүйүүсү”; “Ата деген сөз айылга таандык, апа деген сөз ааламга таандык”, “Аталуу жетим – арсыз жетим, энелуу жетим – эрке жетим”. “Эне – мазар, эненин тилин албаган – азар”, “Эне сүтү бой өстүрөт, эне тили ой өстүрөт”, “Эненин баскан жери бейиш” ж.б. [2]. Демек, энелерге мээримдүүлүк, камкордук, боорукердик, эмгекчилдик, адептүүлүк, ыйыктык, назиктик, айкөлдүк, сулуулук сыяктуу сапаттар таандык.

Жогоруда сөз болгондой, кыргыздар көчмөн турмушта жашагандыктан мал чарбачылыгы менен тиричилигин өткөзүшкөн. Аларда күнүмдүк турмуштун оор түйшүгү аялдардын мойнунда болгон. Кол өнөрчүлүк, малды кароо, тамак даярдоо, кийим тигүү, балдарды тарбиялоо, конок күтүү ж.б.у.с. иштер кыргыз аялдарынын бүтүндөй жашоосун ээлеген.

Кыргыздар меймандос эл болуп саналышат. Меймандостук үй ээсинин жана уруунун адептүүлүгүн көргөзгөн. Ошондуктан алар: “Ашың болбосо да, кашын болсун”, “Мейманыңдын көзүнчө мышыгыңды “пыш” дебе”, “Үй ээсинин кабагы-меймандын сүйгөн тамагы” дешип, үйгө келген мейманды аялдар кабагымы кашымы дебестен, колдо бар нерсесинин баарын коюп тосуп алган. Алар даамдуу тамактарды жасап, калыңдап төшөк салып аларды сыйлап узатышкан.

Жыйынтыктар:

1. Элдик тарбиянын салттарын, жөнөкөй бирок катуу принциптерди сактаган мыйзамдарын, элдик оозеки чыгармачылыктын бай мурасы болгон – макал-лакаптардан кеңири көрсөтө алынды;

2. Кыргыздар аял затына тиешелүү бардык жакшы сапаттардын болуусунда жаш кезинен алган тарбиясы маанилүү деп санашкан. Ошондуктан элибиз кыздарды тарбиялоодогу эң негизги максат катары – болочоктогу үй-бүлөлүк турмушка даярдоого азыркы учурга чейинки ар тараптуу тарбия берүүсү белгиленди;

3. Ата салтын туу туткан кыргыз элибиз уул, кыздарына туура, жеткиликтүү тарбия бергендиктен, кыргыз үй-бүлөсү бекем болуп ажырашуу дээрлик болгон эмес. Бүгүнкү күндө элдик оозеки чыгармаларды, аларда берилген ата бабаларыбыздын үй-бүлө күтүүдөгү, бала тарбиялоодогу тажырыйбаларын пайдалана алсак, үй-бүлөнүн туруктуулугунун сакталышына мүмкүндүк жаратары көрсөтүлдү;

4. Кыргыз оозеки чыгармаларындагы, өзгөчө макал-лакаптардагы аялдардын образдары аркылуу үй-бүлөнүн куту, кыймылдаткыч күчү аял заты экендиги, коомдун алга жылуу тенденциясы аялдардын зор эмгегинин натыйжасы катары, сүйүүнүн көркү, сулуулуктун, назиктиктин жана энелик мээримдин улуулугу аял затына таандык, баа жеткис экендиги белгиленди.

Адабияттар тизмеси:

1. Гумилев, Л. Древние тюрки [Текст] / Л. Гумилев. – Москва, 1993. – 73 с.
2. Эл адабияты сериясы [Текст]. Макал-лакаптар. – Бишкек: Шам, 2001.

3. Манас [Текст]. Саякбай Каралаевтин варианты боюнча академиялык басылыш 1-китеп. – Бишкек: Кыргызстан, 1995.
4. Алтмышбаев, А. Очерк истории развития общественно – политической и философской мысли в дореволюционной Киргизии [Текст] / А. Алтмышбаев. – Фрунзе: Илим, 1985. – 150 с.
5. Акмолдоева, Ш.Б. Кыргызская философия [Текст] / Ш.Б. Акмолдоева. – Бишкек, 2010.
6. Акмолдоева, Ш.Б. Духовный мир древних кыргызов [Текст] / Ш.Б. Акмолдоева. – Бишкек: Илим, 1998. – 268 с.
7. Шайдуллаева, Т. Кызбала [Текст] / Т. Шайдуллаев. – Бишкек, 1999.
8. Пословицы и поговорки о труде [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sbornikmudrosti.ru/posloviy-i-pogovorki-o-trude/>. – Загл. с экрана.
9. Узбекские пословицы и поговорки [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://fmc.uz/maqollar.php>. – Загл. с экрана.
10. Lingvister [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://lingvister.ru/blog/nosweetwithout-sweat-angliyskie-poslovitsy-o-trude>. – Загл. с экрана.

DOI:10.54834/16945220_2023_1_70

Поступила в редакцию: 26.10.2022 г.

УДК: 1(316.422)

*Адышева Н.К.**соиск. Кыргызско-Узбекского Межд. универ. им. Б.Сыдыкова, Кыргызская Республика***КЫРГЫЗ ЭЛИНИН САЛТТУУ КООМУ ЖАНА МОДЕРНИЗАЦИЯ ЖАРАЯНЫ**

Бул жумушта изилдөөнүн предмети болуп кыргыз элинин салттуу коому жана модернизация жараяны каралды. Изилдөөнүн максаты жаралган күндөн баштап ушул кезге чейин кыргыздарда маданияттын салттык элементтеринин психологиялык, аң-сезим өзгөчөлүктөрүнүн белгилүү деңгээлде сакталышын, анын ичинде жаштардын чөйрөсүндө да ал элементтердин сакталып калышы – кыргыз этносунун өзгөчөлүктөрүн изилдеп чыгуу. Изилдөөдө социологиялык, тарыхый жана философиялык адабияттарды талдоо, заманбап теорияларды салыштыруу усулдары колдонулду. Изилдөөнүн натыйжасында жаңылануу, ааламдашуу доорундагы бүгүнкү күндөгү жаштардын арасында эң негизги шарты саясий элита менен элдин ортосунда айырма болбогондо теңдикти жана ынтымакты камсыз кылуу экендиги көрсөтүлдү. Алынган жыйынтыктар жогорку окуу жайларында окуган студенттер жана жаштар үчүн сунушталат. Келечекте бул теманы дагы да жогорку жагдайда изилдөө керек.

Негизги сөздөр: аң-сезим; ааламдашуу; модернизация; менталитет; компонент; коом; салттуу коом; жаштар; интеграция; процесс.

ТРАДИЦИОННОЕ ОБЩЕСТВО КЫРГЫЗСКОГО НАРОДА И ПРОЦЕСС МОДЕРНИЗАЦИИ

В данной работе в качестве предмета исследования рассматривались традиционное общество кыргызов и процесс модернизации. Целью исследования является изучение сохранения традиционных элементов культуры, особенностей психологии и сознания у кыргызов, в том числе сохранение этих элементов в среде молодежи - характеристик кыргызского этноса. В исследовании использовались методы анализа социологической, исторической и философской литературы, сравнения современных теорий. В результате исследования было показано, что важнейшим условием среди современной молодежи в эпоху модернизации и глобализации является обеспечение равенства и согласия, когда нет различия между политической элитой и народом. Полученные результаты рекомендуются для студентов и молодежи, обучающихся в высших учебных заведениях. В дальнейшем эту тему следует изучить в еще более высоком контексте.

Ключевые слова: сознание; глобализация; модернизация; менталитет; составляющая; общество; традиционное общество; молодежь; интеграция; процесс.

TRADITIONAL SOCIETY OF THE KYRGYZ PEOPLE AND THE PROCESS OF MODERNIZATION

In this work, the traditional society of the Kyrgyz people and the process of modernization were considered